

Grote steden zijn ongezond. De curator van de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam 2014 gaf twee jonge ontwerp bureaus de opdracht om het 'metabolisme' van de regio Rotterdam als uitgangspunt te nemen voor ontwerpvoorstellen die het leefklimaat van de stad verbeteren. Tien soorten stromen moesten ze daarbij betrekken. Vanaf 28 mei 2014 staat het resultaat in de Kunsthal. Hier alvast de tussenstand.

Dynamisch landschap Rotterdam

gepubliceerd op de site www.waaarodaaaro.nl, op 13 november 2013
copyright Carien Overdijk

Hoe breed mogen ontwerpers kijken? Dat werd zomaar het thema van de discussie na de presentatie over de voortgang van het IABR Projectatelier Rotterdam op 6 november. Plaats van handeling: de zogeheten Mini Mall, een hippe *hotspot* nabij station Rotterdam Centraal.

stagnatie en oververhitting

Breed was de opgave toch al, die Richard Kennedy (bureau JCFO, New York) en Eric Frijters (FABRICations, Amsterdam) kregen voor de Internationale Architectuurbiënnale Rotterdam (IABR) van 2014: verzin duurzame ontwerpstrategieën op basis van het metabolisme van een stad, Rotterdam in dit geval.

Deze stofwisseling was door de IABR geconcretiseerd in niet minder dan tien stromen: vracht, informatie, sedimenten, lucht en hitte, flora en fauna, voedsel, water, mensen, energie en afval. De ratio achter de opdracht is voor iedereen herkenbaar. Moderne grote steden zijn niet gezond. Ze lijden aan verkeersstagnatie, oververhitting en overproductie, maar ook aan overdoses informatie, warmte en afval. Kan een ontwerpvisie hun ecologische voetafdruk helpen verkleinen?

stroomafwaarts

Hun tussentijdse presentatie noemen de ontwerpers Kennedy en Frijters 'een kwetsbaar, onaf project'. Ze zoemen eerst nóg breder uit: naar het stroomgebied van de Rijn, 'het kleinste schaalniveau waarop de stromen voor Rotterdam identificeerbaar zijn.' Hun spectaculaire kaarten verbeelden hoe de Alpen water, zand en allerlei levensvormen stroomafwaarts sturen. Maar óók hoezeer mensen, materie en energie zich in twee richtingen concentreren langs de rivieren. En hoe al deze stromen zich samenballen aan de zee kust, vooral in de dichtbevolkte Randstad.

De ruim bemeten entreehal van Rotterdam Centraal, op het scherm de Nieuwe Waterweg met Maeslantkering

nieuwe netwerken

Daarna krijgt het publiek een massa informatie op kaarten van de Rotterdamse agglomeratie, waarmee zichtbaar wordt hoe de stromen daar samenkomen, verdikken en overlappen. De ontwerpers kijken ook naar de toekomst. Ze concluderen onder meer dat de toenemende decentralisatie van systemen een behoefte aan nieuwe netwerken creëert, bijvoorbeeld voor datatransport, energiedistributie en warmte-opslag. Een sprekend voorbeeld is de overtollige warmte (een astronomische 157 PetaJoules) die jaarlijks in het Rotterdamse havenwater wordt gedumpt. En dat terwijl het nabije Westland jaarlijks bijna de helft van dat volume bijstookt en er voor de kust een windmolenpark komt met eenzelfde capaciteit.

warmte-cascades

Kennedy en Frijters hebben zeven projecten gedefinieerd waarin meerdere stromen samenkomen. Twee daarvan zijn verder uitgewerkt.

Een 'Waterweg corridor' zou op de noordoever van de Nieuwe Waterweg zes stromen kunnen bundelen, met 'warmte-cascades' als leidend vormprincipe. Zo'n efficiënte cascade, succesvol beproefd in Denemarken, is denkbaar als verlenging van de al bestaande Nieuwe Warmteweg naar het Westland.

Langs de pijpleidingen tekenden de ontwerpers lightrail-vervoer, ondiepe eco-oeveren, een waterbusdienst en fiets- en wandelpaden. Tussengelegen metrostations dienen als meervoudige *hubs*: opstappunt voor forensen en recreanten, marktplek voor voedsel en distributiepoint voor energie.

herbezetting

Project twee, de 'Shared Space Harbour', voegt waarde toe aan de oude haven van Rotterdam, nu de containeroverslag verder westwaarts opschuift. De ontwerpers bedachten een strategie voor menselijke 'herbezetting' van de havenoevers, die door mechanisatie en eenzijdige bedrijvigheid saai en ontoegankelijk zijn geworden. Ze schetsten negen oevers, met functies als zwembaden, aquacultuur en openbare ontmoetingsplekken.

Een waterbus zou voedselmarkten langs het water kunnen bedienen. 'Zachte' oevers, met recreatienatuur, kunnen voorzien in waterfiltratie of waterberging. Een integrale schets voor een pier in de Waalhaven accentueert de bundeling van stromen. Een wandel- en fietsvriendelijk straatprofiel, openbare zonnepanelen op zonne-energie, stadsakkers, commerciële attracties en royale openbare terrassen aan het water creëren een aantrekkelijk verblijfsgebied.

beweeglijk

Co-referent Lisa Diedrich, hoogleraar landschapsarchitectuur in Zweden, reageert positief: 'Jullie stromenbenadering levert een beweeglijk landschap op, veel beter dan een statisch ontwerp.'

Isabelle Vries, strateeg bij het Havenbedrijf Rotterdam, toont zich echter teleurgesteld. 'Wij zijn allang bezig met die klassieke transformatie van de haven. Onze grootste uitdaging is de herontwikkeling van schone industrie. We willen meer synergie tussen stad en haven, meer lokale werkgelegenheid. Maar dat is een proceskwestie, geen ontwerpvrage.'

toekomstbestendig

Geen ontwerpvrage? Astrid Sanson, directeur Binnenstad gemeente Rotterdam, nuanceert de opgave: 'We gaan niet zomaar een project uitkiezen, we zijn constant in gesprek met de ontwerpbureaus. En we kijken naar nieuwe ontwikkelingen. Hoeveel mensen gaan decentraal energie opwekken? Welke stromen zijn toekomstbestendig?'

Curator Dirk Sijmons: 'Goed punt! Mikken we op warmte-transport of op lokale autarkie? Ontwerpers kunnen daarbij wel degelijk van nut zijn, er zit altijd een ruimtelijk aspect aan.' 'Dan wil ik wel concrete proposities zien op de Biënnale', roept Patrick van der Klooster, directeur van het Rotterdamse architectuurcentrum Air. Sijmons: 'Die gá je zien. Met rugwind voor duurzaamheid.'